

به عنوان يك فارسی‌زبان، غیر ممکن است که روزانه با کلمات و متن‌های فارسی برخورد نکنیم!

اگر به ویگردی علاقه داشته باشید و یا روزنامه‌خوان باشید، شاید روزانه صدها خط متن فارسی را مرور کنید.

یکی از دلایلی که خط فارسی، مورد علاقه بسیاری از جهانیان، به خصوصی علاقه‌مندان به ادب و هنر است، زیبایی آن و برقاعده بودن آن است.

اگر با خوشنویسی آشنایی اجمالی داشته باشید، حتما حرف بنده را تصدیق می‌فرمایید. کوچک‌ترین تغییری در فاصله‌ها، قوص‌ها و .. زیبایی اصلی این زبان شیرین را تداعی نخواهد کرد.

شاید باور نکنید، اما تایپ فارسی نیز مانند خوشنویسی، دارای قواعد بسیاریست. همانطور که اگر يك خوشنویس به طور مثال، فاصله بین دو حرف یا دو کلمه را رعایت نکند، خط او از دید استادان، دارای جایگاه مناسبی نیست، يك تایپیست نیز در صورت رعایت نکردن قواعد و قوانین تایپ فارسی، از دید دیگران، تایپیست ماهری نیست.

قصد داریم در این مقاله، نکاتی واجب و به قول من، "حیاتی" در تایپ فارسی را مرور کنیم. البته این مقاله تجربه شخصی من از مطالعه دقیق متون فارسی و زیر ذره‌بین قرار دادن تایپ ماهرتین تایپیست‌ها است. راستش را بخواهید، دلیل نوشتن این مقاله، این است که حقیقتا از دیدن مطالب تایپ شده به دست يك تایپیست ناماهر، در مجلات، روزنامه‌ها و صفحات وب، به شدت ناراحت می‌شوم و گاهی هم جوش صاحب مقاله را می‌خورم! گفتم شاید این مقاله، عاملی برای تایپ صحیح همه فارسی‌زبانان و در نهایت کمتر شدت جوش خودم باشد(!).

خوب، شروع می‌کنیم:

املاي صحیح کلمات:

شاید (حتما) مهم‌ترین موضوع در تایپ فارسی، رعایت املاي صحیح کلمات است. هر فارسی‌زبانی از خواندن مطلبی که دارای غلط‌های املايي متعدد است، ناراحت می‌شود و حتی شاید نسبت به يك مقاله مهم، به دید مقاله‌اي ساده و بی‌مصرف نگاه کند.

اما بحث ما در این مورد، مربوط به این نیست که شما به طور مثال ندانید "اسراف" را باید با "س" بنویسید یا با "ص"، بلکه ما قصد داریم این نکته را یادآور بشوم که يك تایپیست ماهر، "اسراف" را نمی‌نویسد: "اسارف". به عبارت دیگر، غلط‌های املايي‌اي منظور ماست که بر اثر اشتباه تایپیست رخ می‌دهد.

در مثال بالا تایپیست ما، به جای آن‌که ابتدا کلید حرف "ر" را فشار دهد و بعد، کلید حرف "ا" را، در اثر تایپ سریع، ابتدا کلید "ا" را فشرده و بعد، کلید حرف "ر" را.

برای اینکه چنین مشکلاتی پیش نیاید، تایپیست مجبور است تمام حواس خود را کاملا روی متن و صفحه کلید متمرکز کند. در این صورت حتما به اشتباهات خود در حین تایپ، پی خواهید برد. البته این، مستلزم تمرین و تکرار در تایپ است. اگر عمل تایپ، برایتان به يك موضوع عادی تبدیل شود، در حین تایپ دقیقا متوجه خطاهای خود خواهید شد و بعد به مانیتور که نگاه می‌کنید، می‌بینید، پله، خطایی رخ داده است.

اگر بتوانید این کار (یعنی متمرکز شدن روی متن) را انجام دهید، هرگز نیازی به نگاه کردن به مانیتور نیست، البته انسان جایز الخطاست و گاهی خطای خود را هم متوجه نمی‌شود، همانطور که ممکن است بارها در صحبت کردن، يك کلمه را به صورت نادرست تکرار کنید و خودتان هم متوجه نشوید (و در آخر اطرافیان به شما تذکر بدهند)، در تایپ کردن نیز ممکن است خطایی انجام دهید و تا مانیتور به شما تذکر ندهد، متوجه نشوید. پس بد نیست بعد از تایپ هر چند کلمه، به خصوص در مواقعی که شک می‌کنید، به مانیتور نگاه کنید تا متوجه اشتباه خود باشید.

اگر از نرم‌افزارهای قدرتمندی چون Microsoft Word استفاده کنید (که پیشنهاد می‌کنیم حتما همین کار را کنید)، به سادگی با يك نگاه گذرا، متوجه غلط‌های املايي خود خواهید شد. چرا که این نرم‌افزار که مایکروسافت زحمت گنجاندن غلطایات املايي فارسی را نیز در آن کشیده است، غلط‌های املايي (که جابه‌جا شدن حروف آن کلمه، حتی کلمه جدید و با معنای دیگری نیز نسازد)، را با کشیدن يك شبه خط قرمز در زیر آن‌ها، مشخص می‌کند.

استفاده از این بخش از این نرم‌افزار نیز نکات جالب دارد که از حوصله این مقاله خارج است، شاید در مقاله‌اي دیگر مزاحم شما شدیم.

پس، تمرین در تایپ فارسی، به همراه متمرکز شدن بر روی متن و چک کردن متن تایپ شده بعد از چند کلمه، برای رفع مشکل غلط‌های املايي مفید است.

اما این نکات، باعث نمی‌شود که خواندن مجدد متن از اول تا آخر (در پایان تایپ)، دست کم گرفته نشود! بسیاری از غلط‌ها، بعد از این روخوانی کشف می‌شوند!

رعایت قواعد و قوانین تایپ فارسی:

لابد فکر می‌کنید تایپ فارسی، قواعدی ندارد و با فشردن چند کلید، می‌توان تایپ صحیح انجام داد!

این‌ا اگر تا پایان این بخش، همراه ما باشید، متوجه خواهید شد که چه قواعد شیرینی در تایپ فارسی موجود است که شاید کمتر کسی به آن‌ها توجه کند!

- **فاصله مجازی:**

از آن‌جا که این موضوع را کمتر کسی می‌داند و یکی از شیرین‌ترین قواعد است، آن‌را ابتدای قواعد آوردم.

به این کلمه توجه کنید: "می شود"، آن‌را با این کلمه مقایسه کنید: "می‌شود". می‌دانم که متوجه تفاوت آن دو شده‌اید. پله، بین "ی" و "ش" در کلمه دوم، فاصله کمتری نسبت به کلمه اول مشاهده می‌شود.

این، دقیقا معنای "فاصله مجازی" است.

یادم هست که در گذشته، زمانی که ماشین‌های تایپ، مصرف فوق‌العاده‌اي داشتند، به دلیل نبود این امکان، این کلمه (و کلماتی شبیه آن)، بدین صورت نوشته می‌شدند: "میشود" و یا همان حالت اول: "می شود".

اما به لطف پیدایش کامپیوترها و فارسی‌سازهای ویندوز، "فاصله مجازی" نیز وارد تایپ فارسی شد.

اما چطور فاصله مجازی ایجاد کنیم؟

خیلی راحت است، برای ایجاد فاصله مجازی، هر کجا که باید کلید Space را برای ایجاد فاصله بزنید، کلید Shift را قبل از زدن Space، پایین نگه دارید و در همان حالت، کلید Space را بزنید. یا به عبارت دیگر،

"برای ایجاد فاصله مجازی، از کلیدهای ترکیبی Shift + Space استفاده کنید".

شاید بعد از آزمایش این کلید‌ها، به ما می‌گویید یا دروغ می‌گویید و یا اشتباه می‌کنید!

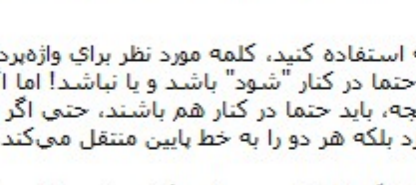
اما واقعیت این است که اگر از ویندوزی استفاده می‌کنید که هیچ فارسی‌سازی روی آن نصب نیست، به احتمال زیاد، از این امکان بی‌بهره‌اید. فکر نکنید منظورم فارسی‌سازهایی است که چند هزار تومان قیمت دارند، نه، فارسی‌سازهایی هم هستند که در سی‌دی‌های مختلف ویندوز وجود دارند و با همان سی‌دی ویندوز به شما فروخته می‌شوند.

اما باز هم نگران نباشید، اگر به هیچ فارسی‌سازی دسترسی ندارید، می‌توانید با تعویض يك فایل از ویندوز خود، با ویندوزی که این امکان را دارد، این مشکل را برطرف کنید.

اسم این فایل kbdfal.dll است که در مسیر C:\WINDOWS\system32 (در ویندوز XP) واقع است. می‌توانید با کمی جستجو در اینترنت، ترمیم شده این فایل را پیدا کنید و جایگزین فایل پیش‌فرض نمایید.

در ویندوز 98 هم که با استفاده از فارسی‌ساز پارسا، این امکان در اختیار شما خواهد بود.

شاید این نکته در نگاه اول خیلی مهم به نظر نرسد، اما برای اینکه بیشتر متوجه شوید، به تصویر زیر توجه کنید:

فرض کنید در يك مطلب تایپ شده، که ده‌ها و یا صدها صفحه دارد، چند مورد از این مشکلات به وجود آید، آنوقت است که ...؟!
به نظر می‌رسد، مشکلاتی از این نوع در يك مقاله مهم، جداً در خواننده مقاله، حسنی نه چندان خوب ایجاد می‌کند و باعث می‌شود تأثیر مطلب از بین برود!

اگر در جایی که فاصله مجازی لازم است، از فاصله استفاده کنید، کلمه مورد نظر برای واژه‌برداز، دو کلمه به حساب می‌آید. در نتیجه از نظر آن واژه‌برداز، فرقی نمی‌کند که "می" در "می‌شود"، حتما در کنار "شود" باشد و یا نباشد! اما اگر از فاصله مجازی استفاده شده باشد، این کلمات، دقیقا یک کلمه محسوب می‌شوند و در نتیجه، باید حتما در کنار هم باشند، حتی اگر واژه‌برداز مجبور باشد قسمتی از متی را در خط دیگری قرار دهد، هرگز بین این دو، فاصله نمی‌اندازد بلکه هر دو را به خط پایین منتقل می‌کند.

البته فکر نکنید فاصله مجازی فقط برای این است که اگر کلمه‌اي دو جزئی (به معنایی که در بالا توضیح داده شد)، به انتهای يك خط رسید، بین دو جزء آن، فاصله نیندازد! بلکه استفاده از فاصله مجازی، زیبایی خاصی به متن می‌دهد که هرگز در فاصله معمولی، قابل مشاهده نیست.

برخی دیگر از نمونه‌های فاصله مجازی:

----- جمله ها ----- (جمله‌ها (درست)

----- ویران گر ----- (ویران‌گر (درست)

----- پیش فرض ----- (پیش‌فرض (درست)

----- چهره نما ----- (چهره‌نما (درست)

----- آن ها، آنها ----- (آن‌ها (درست)

----- نوشته ایم ----- (نوشته‌ایم (درست)

باید متوجه شده باشید که کاربرد فاصله مجازی در چه کلماتیست. نام بردن موقعیت‌هایی که فاصله مجازی لازم است، کار سختیست، اما با کمی تمرین، متوجه خواهید شد که چه کلماتی نیاز به فاصله مجازی دارند.

نکته دیگر اینکه، اگر یادتان باشد، در کلاس‌های ابتدایی به طور مثال می‌شد نوشت: "درخت‌ها"، و من یادم هست که معلم می‌گفت این، غلط محسوب نمی‌شود و نمره املاي شما را کم نمی‌کند، اما چند سالی که گذشت، رعایت این قاعده واجب شد و هم اکنون اگر در املاي کلاس‌های ابتدایی بنویسند "درخت‌ها" غلط محسوب می‌شود، و یا کلماتی نظیر آن مثل: میشود، آنها، نکوهشگر، شاخه‌ها و ... باید با فاصله نوشته شوند و در تایپ، با فاصله مجازی!

- **فاصله علائم با کلمات:**

استفاده از علامت‌ها، در متن، بسیار لازم است. اما اگر يك تایپیست، در کاربرد و قواعد استفاده از علائم دقت نکند، هم به ظاهر، و هم به مفهوم مطلب زیان وارد می‌کند.

بخش عمده علائم به کار رفته در زبان فارسی، که در کیبوردها نیز تعبیه شده، به همراه کلیدهای ترکیبی برای نوشتن آن‌ها، در زیر آمده است:

() «» (برانتزها، Shift+0وShift+9)

، «» (Shift+T)

: «» (Shift+;)

؛ «» (Shift+Y)

«» (Shift+K و Shift+L)

" «» (Shift+')

! «» (Shift+1)

. «» (نقطه و سه نقطه)

به علاوه علائم واضحی چون: (%+ - ...)

توجه: این کلید‌ها مخصوص ویندوز XP است، اما بافتن معادل آن‌ها در دیگر ویندوزها کار ساده‌ایست، کلید Shift را پایین نگه دارید و همه کلید‌ها را یکی یکی بزنید تا جای همه علائم لو برود!

اما نکته در طریقه به کار بردن این علائم در تایپ فارسی است.

ما قصد نداریم توضیح دهیم که مثلا در کجای جمله باید از گیومه و یا علامت تعجب استفاده کرد، این‌ها به نویسنده مقاله و متن مربوط می‌شود. اگر خودتان نویسنده‌اید و به یاد ندارید، به کتاب‌های ادبیات دوره‌های راهنمایی و دبیرستان مراجعه کنید.

ما قصد داریم توضیح دهیم که فاصله و طرز قرارگیری این علائم در تایپ کردن چگونه است.

قاعده کلی در استفاده از این علائم، در تایپ فارسی، به این صورت است که:

"بین هر علامت و کلمه قبلی، هیچ فاصله‌اي نباید زده شود، اما بین هر علامت و کلمه بعدی، حتما يك فاصله نیاز است"

به طور مثال، به این جمله توجه کنید: "پیغمبر فرمود : من ، انسانی مثل شما هستم . " آن‌را با این جمله مقایسه کنید: "پیغمبر فرمود: من، انسانی مثل شما هستم."

فکر می‌کنم متوجه شدید که بین "فرمود" و ":"، در جمله اول فاصله وجود دارد، اما در جمله دوم (که درست است)، هیچ فاصله‌اي وجود ندارد. این تفاوت‌ها در کاربرد ":" (ویرگول) و "." (نقطه) نیز دیده می‌شود.

اما در این قاعده، بعضی از علائم و در بعضی شرایط، استثناء هستند.

مثلا شما در تایپ من می‌بینید که قبل از برانتز اول در خط‌های بالا، فاصله زده‌ام و بعد از آن فاصله‌اي مشاهده نمی‌شود. به این جمله توجه کنید:

"شما هم اکنون قواعد تایپ فارسی (شیرین‌ترین زبان دنیا) را می‌خوانید"

پس در استفاده از برانتز اول و همچنین اولین علامت در علام نقل قول دیگر مثل « »، « » و ' '، فاصله بزنید و بعد از آن از زدن فاصله خودداری کنید. علامت نقل قول پایانی، از قاعده کلی بیرومی می‌کند.

به فاصله بین علائم و کلمات قبل و بعد آن‌ها در عبارات زیر دقت کنید:

«بهترین روش، تجربه است. قدر تجربه را بدانید!»

بگذریم...

کجا رفتی؟ چرا دیر کردی؟

نگو! واقعا؟

مرگ! زندگی دوباره

مسائل فرهنگی-هنری، از مباحث اصلی این جلسه است.

علامت درصد (%)، فاصله‌اي با عدد همراهش ندارد و در علائم جمع و تفریق و ...، قبل و بعد از علامت، فاصله بزنید:

20% + 40% = 60%

(البته این قاعده هم استثنائاتی دارد که در تمام طریقه تشخیص آن‌ها را خواهیم گفت)

- **استفاده از حرکات:**

با اینکه به نظر می‌رسد استفاده از حرکات، در کلاس اول ابتدایی و یا در خط عربی، نیاز است، اما گاهی استفاده از حرکات، در متون فارسی به روان‌خوانی متن کمک بسیاری می‌کند. مخصوصا اگر شما در حال تایپ يك قطعه شعر باشید.

در کیبوردهای معمول، کلیدهای ترکیبی برای افزودن حرکت، به حروف، به صورت زیر است:

َ (فتحه) Shift+A

ِ (ضمه) Shift+S

ِ (کسره) Shift+D

َ (تنوین فتحه) Shift+Q

ِ (تنوین ضمه) Shift+W

ِ (تنوین کسره) Shift+E

و اما برای قرار دادن همزه، از کلیدهای ترکیبی زیر استفاده کنید:

أ (الف به همراه همزه در بالا) Shift+N

إ (الف به همراه همزه در پایین) Shift+B

ئ (همزه بر روی "ی") کلید M

ء (همزه در کنار حرف) Shift+M

- **فاصله اضافي ممنوع:**

بسیاری از کاربران، بی‌جهت اقدام به استفاده از فاصله در بین کلمات می‌کنند. به این کلمه دقت کنید: "کار گاه". این افراد معمولا با کلمات مرکبی که از دو جزء با معنی تشکیل شده است، مشکل دارند. باید دقت کنید که کلماتی از این قبیل، هرگز به فاصله نیازی ندارند، چرا که "جرا(مفلاعه)" یا "فاصله‌مجازی" و... همانطور که مشاهده می‌کنید، در بین کلماتی که باید از فاصله استفاده شود، از فاصله مجازی استفاده شده است. همانطور که استفاده بجای از فاصله مجازی متنی را بسیار زیبا می‌کند، استفاده بی‌جا از آن نیز، باعث در هم رفتگی متن و رنجش خواننده می‌شود.

- **فاصله کم ممنوع:**

وقتی به بعضی افراد، "فاصله مجازی" را متذکر می‌شوم، گاهی فکر می‌کنم ای کاش نمی‌گفتم. چرا که از فردای آن روز، مشاهده می‌شود که شخصی، در اکثر کلماتی که باید بین آن‌ها از فاصله استفاده شود، از فاصله مجازی استفاده می‌کند. به طور مثال به این عبارت دقت کنید: "شیر ها"، که "جرا(مفلاعه)" یا "فاصله‌مجازی" و... همانطور که مشاهده می‌کنید، در بین کلماتی که باید از فاصله استفاده شود، از فاصله مجازی استفاده شده است. همانطور که استفاده بجای از فاصله مجازی متنی را بسیار زیبا می‌کند، استفاده بی‌جا از آن نیز، باعث در هم رفتگی متن و رنجش خواننده می‌شود.

- **نقطه، بعد از علائم:**

معمولا در پایان جملات خاصی، در رعایت قواعد تایپ با مشکل مواجه می‌شویم. به این جمله توجه کنید: "شخصی داد زد: «مردم! برخیزید و يك قدم به جلو بیایید.»" طبق آنچه که می‌دانید، باید در پایان جمله از نقطه استفاده شود. اما اگر در جمله مذکور، در پایان جمله داخل گیومه نقطه بگذاریم و بعد، گیومه پایانی را تایپ کنیم، کمی به زیبایی جمله لطمه وارد می‌شود، بنابراین بگذارید ابتدا گیومه پایانی را تایپ کنیم و بعد نقطه بگذاریم. یعنی این‌گونه: "يك قدم به جلو بیایید."

- **کشش در کلمات:**

اگر تا به حال يك قطعه شعر فارسی کرده باشید، نیاز داشته‌اید که دو مصراع را از نظر طول، با هم مساوی کنید، اما به علت کمبود کلمات يك مصراع، چنین چیزی ممکن نیست. در این مواقع نیز نیازی به فاصله نیست. برای این مشکل نیز راه حلی تدبیر شده است. برای کشیدن يك حرف، می‌توانید از کلیدهای ترکیبی Shift+J استفاده کنید. به این عبارت توجه کنید: "تـــــــوانا بود هر که داندــــا بود". البته کاربرد این نکته تنها در تایپ شعرها نیست، در جاهای فراوانی کاربرد دارد، از جمله برای نوشتن حروف کوچک الفبا نیز به آن نیاز خواهید داشت: "ه، ت"

نکات پایانی:

دقت داشته باشید که تمامی این نکات، هنگام استفاده در متن‌های بلند زیبایی خود را می‌نمایند، بنابراین در طراحی‌هایی که گاه مانور اصلی بر روی نوشته است، نباید انتظار داشت که این قواعد به طور کامل اجرا شوند. گاهی اوقات استفاده از این قواعد در موقعیت‌های خاصی، به زیبایی متن است. مثلا به طور مثال به این عبارت توجه کنید: "؛:؛ تایپ فارسی ؛:؛" همانطور که می‌بینید استفاده از نقطه و دو نقطه در عبارت مذکور، زیبایی خاصی به آن داده است. پس شما حق ندارید به تایپیست بگویید چرا قبل از دو نقطه در پایان عبارت فاصله زده‌اي و... چرا که اگر بخواهد قواعد تایپ را رعایت کند، ناهماهنگی در عبارت بیشتر به چشم می‌خورد تا رعایت قواعد.

ویندوزی که من فهمیدم، هنوز مرجع کاملی برای تایپیست‌ها در رعایت قواعد تایپ فارسی موجود نیست و هر روز کلماتی همچون "سی‌دی، دی‌وی‌دی و..." وارد زبان ما می‌شوند و نیاز است که این قواعد به طور کامل اجرا شوند. گاهی اوقات استفاده از این قواعد در موقعیت‌های مهم‌ترین نکاتی است که باید هرگز آن را فراموش نکنید. به طور مثال اگر قرار است بعد از برانتز اول، فاصله بزنید، حتما در طی تایپ آن مطلب، این قاعده را برای همه برانتزها رعایت کنید. مبادا بعد از برانتز اول در يك جمله فاصله بزنید و در جمله‌اي دیگر این کار را نکنید.

امیدوارم با تایپ صحیح جملات فارسی، در این راه قدم بردارید که: "فارسی را پاس بداریم".

حمید رضا نیرومند